

Na grobu Jožefa Ogrinca.

Spomenica ob jednajsti oblétnici njega smrti.

Spisal Vatroslav Holz.

Spomládi l. 1885. privédel me je bil pot dóli na slovanski jug, med junaške brate Srbe. Premeril sem o tej priliki precejšen kós jugoslovanske zemlje. Iz Ljubljane sem se peljal preko Budimpešte v pšeniceorodni Banát, potem po Dunavu nizdolu v kraljevski Beligrad, odkoder sem se obrnil nazaj góri v ravni Srém. Ondu sem v dveh mesecih obhodil vsa znamenitejša mesta in selišča, ogledal si tudi razne pravoslavne »manastire« na bajni Fruški gori ter se naužil veleslikovitih prizorov iz čvrstega národnega življenja srbskega.

Vračujoč se s tega prezanimivega »izleta« v opevano Srbijo zopet proti dómu góri na Slovensko, dospél sem nekega vedrega večera v prijazno krájinsko mesto Vinkovce.

Prihodnji 4. dan ržénega cveta je bil ravno praznik sv. Rešnjega Telesa. Imel sem torej najlepšo priliko za ogledovanje mesta in njegovega — stanovništva.

Vinkovci so mestece ali veliko »trgovišče« na reki Bosut, na zapadni stráni košatogozdne Fruške gore. Okrog mesta se razgrinja plodovito ravno polje, po katerem rase bohotno silje, zlasti pšenica, koruza in rž. Proti jugu se razgrebajo nepregledne lóke, njive, gozdi in travniki tjà dóli do Save, za katero se dvigajo v mehkih obrisih sinje bosenske goré. Zunaj mesta, na zapadnoseverni stráni teče železnica, držeča iz Vukovara na Dunavu v Brod na Savi.

Mestece ima okolo 700 hiš in nekoliko preko 3000 stanovnikov. Tù je »sodbeni stol«, okrajno sodišče, vélika gimnazija in razni drugi zavodi in uradi. Za časa Vojne krájinje je bilo tù glavno taborišče brodske polkovnije.

Na mestu sedanjih Vinkovec je stalo za Rimljanov znamenito mesto Cibalum ali Cibalis. Bilo je to neki veliko mesto, o katerem pričajo mnogi ondotni rimljanski napísi in razne starine. V obližji ónega mesta je bila l. 315. velika bitka med rimskima cesarjema Konstantinom Vélikim in Licinijem, v kateri je poslednji bil poražen izgubivši 20.000 vojníkov . . .

Kakor povsod na Telovo, bilo je tudi ondu isti dan zbranega mnogo prázne oblečenega ljudstva, in to ne samó meščanov, ampak večina bližnjih in daljnih okoličanov.

Vinkovčanje, kakor sploh stanovniki nekdanje Vojne krájine so káj lepi ljudje, zlasti ženske slové kolikor po svoji telesni krasoti, toliko tudi po slikoviti in dragoceni národni noši svoji. Med temi se odlikujejo posebno Privlačanke in Otočanke. Njih obleka je malone vsa z zlatom in srebrom izvezena in obšita. Prsi jim odeva »prsluk« od rdečega ali modrega atlasa, katerega prepletajo zlate arabeske, cvetice, véjice in trsove rozge. Starejše žene imajo prsluke zadaj po hrbtu preprežene s pisanimi našívi, med katerim se svetlíkajo in iskré stoteri kósci zrcalnega stekla. Preko prsluka ogrinjajo takozvano »maramo«, t. j. pregrinjačo od črnega atlasa z zlatimi izvezki ali pa od bele, prozorne tančice z zlatom ali srebrom prepletene ter z zlatimi čipkami obrobljene. Nad maramo okrog vratú nosijo »ogrlíco«, tanko rutico, katera jim tudi nédro pokriva. Znamenita je pri teh ženskah srajca, »košulja«. Ta je mnogobrojno nagubana, zlasti nje čipkasti rokavi, ki so na dolenjem konci jako široki, v umetne gubíce nabrani. In košulje so raznovrstne in sicer: »šljokane«, »vitane«, »prepletene«, »pripletene«, »košarice«, »u tri nita«, »proste«, »misire« in »čenare«... Dolenji del života jim objemlje belo krilo, »skuta« imenovano. To je zlasti zadaj z zlatom ali srebrom našito in sicer ali po dolgem ali pa počez okrog, večinoma v podobi vinske trte ali bršljinove panoge. Vrhu krila si pripasujejo rdeče svilnate »zaprege«, predpasnike, z zlatimi izvezki okrašene. Okrog pasú si ovijajo pasíce od modrega ali črnega atlasa z zlatimi izvezki. Razven tega imajo po krilu, zlasti za pasom in ob stranéh, kakor po rokavih raznovrstne petlje in zanjke od pisanega trakovja. Glavo si pokrivajo in sicer žené s takozvano »šamijo«, to je gladko privezано ruto ali »avbo« od črnega atlasa z zlatimi rožami izvezeno, dekleta pa si pripenjajo na široko spletene kite poleti svežih cvetic in pozimi umetalno delano cvetlíčje. Okrog vratú se jim vije dragoceni, po 400—600 gold. vreden »džerdan«, to je ogrlják, sestavljen od jedne ali od dveh vrst pristnih cekínov. In v ušesih se jim leskáčejo srebrne ali zlate nauhvice, ali pa cekíni. Obleki jednako imajo okrašene z zlatimi našívi tudi svoje obuvalo.

Tudi moški, zlasti mladeniči so lepó opravljeni. Njih beloplatnene »košulje« in »gaće« imajo zdolaj za pedánj široke, fino pletene čipke, nad katerimi vse okolo se vijó zlati obrobki. In spredaj po prsih góri in dôli so izvezene v dveh vrstah zlate arabeske. Okrog pasú jim je

ovita rdeča pasíca z dolgimi résicami in na nogah nosijo pisane čarape, t. j. nogavíce do kolen, katere se kaj dražestno žaré skozi čipkaste hláčnice . . .

Kakor sem rekel: tu ob Telovi procesiji sem imel najugodnejšo priliko za ogledovanje národne noše vinkovskega stanovništva. Toda, v pravi svoji slikovitosti se mi je pokazalo ondotno ljudstvo šele po službi božji, ko se je razvrstilo pred cerkvijo. Ondu je prostran trg, s košatimi drevoredi obrobjen. Sredi trga stoji trostebrna soha Sv. Trojíce. Okrog te sohe, po trati in po drevoredih, zbral se je bil po sv. maši ves národ. Bil je to veleslikovit, očarujoč prizor! Tu so se izprehajale v dolgih vrstah leporasle »devojke« v lesketajoči svoji obleki, ondu so se zbrali v širi kolobar čili »momci« in dočim so na tem-le konci trga resni možje razpravljali gospodarske svoje stvari, posédle so zgovorne ženíce v razne tolpe razdeljene okolo Sv. Trojíce v zeleno travo — skratka: kamor sem obrnil pogled, povsod zgolj mične, slikovito sestavljene skupine! In ko so po večernicah zaigrale »gajde«, zbrala se je iskra mladina v priljubljeni svoj »kolo« ter rajala, prepevajoč divne národne pesmi, do večernega mraka.

Mene pa je pri pogledu te mladostne brezbriznosti, kakor vselej, kadar na svojem potovanji vidim vesele srečne ljudi — obšlo neko neutešno hrepenenje po domovini, po znanih domačih obrazih. In glejte! tu mi stopi pred koprnečo dušo ljubezniva prikazen iz blaženih preteklih let: spomnil sem bil namreč ondu na trgu, sredi plešóče mladine, da je tukaj v Vinkovcih nekoč živel velenadarjeni rojak in pisatelj slovenski — Jožef Ogrinec, kateri, umrši v najlepših letih dóbe svoje, zdaj počiva tam zunaj na vinkovskem pokopališči. Nehoté sem ostavil vesele plesalce ter krenil ob Bosutu navzgor, na skrajni konec zapadnega predmestja, kjer leži »katoličko groblje«. Po poti me je spremljeval spomin na značajnega možá, v katerega veseli družčini sem l. 1873. — videvši ga prvič in zadnjič v življenji svojem — na vrtu nekdanje »zlate zapóne« v Ljubljani preživel blaženo uro . . .

Jožef Ogrinec se je porodil dné 5. malega travna 1844. l. »pri Medvedovih« v Podgorji v kamniški okolici. Osnovne šole je dovršil v domačem mesteci, gimnazijo pa v Ljubljani ter l. 1864. stopil v ondotno bogoslovnico. Toda ni ga stalo v bogoslovji, »med ozkimi belimi zidovi, v črni haljini«. Pravil je, kakó mu je po svobodi koprneče srce utripalo s takšno silo, da se je bal, da mu póči. Spomládi l. 1866. je dal bogoslovskim naukom slobó in odšel v Zagreb na pravno akademijo. A tudi ondu ni vztrpel dolgo med suhoparnimi paragrafi pravoslovnimi; jedino, kar mu je prijalo, bilo je predavanje profesorja

Mesiča o hrvaški zgodovini. V Zagrebu je mnogo prestradal, kajti roditelji »izneverjenemu, izgubljenemu sínu« niso hoteli dajati nikake podpore.

Jeseni l. 1866. je šel na Dunaj, kjer je na vseučilišči do pomládi l. 1870. poslušal prirodoslovje. Tudi tamkaj se mu je godilo slábo. Od dóma ni dobil niti belíča: oče ga je zmerjal, mati pa plačevala zánj sv. maše, češ, da bi se spokoril. A bil je navzlic temu vedno »židane volje« in sploh povsod priljubljen, kajti vse je rado videlo rdečeličnega, visokoraslega, zgovornega mladeníča slovenskega v črni surki, z živimi očmi in ličnimi brkicami.

Z Dunaja se je l. 1870. preselil v Nemški Gradec, potem v Ljubljano, kjer je bil privatni učitelj v Mahrovem trgovinskem zavodu. Leto 1872. je prebil večinoma v Ljubljani, pišóč za »Dramatično društvo«; potem je bil poludrugi mesec pri nedavno umršemu župniku Davorinu Trstenjaku, kateri ga je bil vzpodbudil, da mu je napisal razne povesti za njegovo »Zoro«.

Od vinotóka meseca 1872. l. do vélikega srpana 1873. l. bil je suplent na Novomeški gimnaziji in jeseni l. 1873. se je preselil za suplenta na véliko gimnazijo v Vinkovce v Vojni krájiní. Tu dóli se mu je začelo življenje vedriti, zlasti ko je leta 1876. napravil v Pešti profesorski izpit in se je napósled spravil tudi s svojimi sorodniki. Veselil se je življenja in namerjal se oženiti — kar ga nemila smrt položí v hladno krajinsko zemljo. Umrí je dné 13. vélikega travna 1879. za srčno hibo. —

Pisateljvati je začel naš Ogrinec že dijak v Alojzijevišči, kjer ga je k temu bodril takratni vodja Jurij Grabnar, prijatelj Prešérnov. In napisal nam je v prekratki dóbi žitja svojega lepo vrsto velezaní-mivih povestij, resnih in šaljivih, slikovitih obrazov iz prirode in národnega življenja slovenskega. Prví njegovi spisi so bili: »Obrazi iz narave«, natisnjeni v Janežičevem »Glasniku«, in sicer: »Petelin« in »Žaba«; v Stritarjevem »Zvonu« l. 1870. pa »Zima«, »Kos«, »Golob«, »Prva kita«, »Lipa«, »Strneno polje«, »Nevihta«, »Na razhodu« in »Žila — premógova«. Potem v »Slovenskih Večernicah« družbe sv. Mohorja l. 1871: »Vojnimir ali poganstvo in krst«, izvirna povest izza časov pokrščevanja Slovencev; dalje povest: »Setev in žetev«; humoristiška povest »Največji revež«, priobčena v Mohorjeve družbe »Koledarji« za l. 1877., in l. 1878: »Naravoslovne črtice«. V knjižici »Pomladansko cvetje«, katero je bil izdal Vekoslav Raić, natisnjena je novela: »Solnce in senca«, dalje krasni večerni obraz: »Na vasi«, humoristiška novela: »Greh je!« in pa balada: »Doteklo jezero«. V

»Letopisu« Matice Slovenske za l. 1870. je priobčil zgodovinsko-mestopisni obraz: »Kamnik«, in povest: »Lesena noga«. V Trstenjakovi »Zori« l. 1872. obraz iz národnega življenja: »Na sveti večer« in obraz iz národa: »Cunjar«, l. 1873. povest iz srednjega veka: »Čarovnica s Karneka«, leta 1874. jesensko-zimski obraz: »Ptičar Blaž« in l. 1875. »Malomeška dogodbica.« Poslovenil je tudi prof. Fašinga zgodovinsko studijo: »Kralj Samo«. Razven tega je priobčil v podlistku »Slovenskega Naroda« razne sestavke svoje, in sicer novelo: »Čegava bode«, šaljivo povest: »Ureh, tretjikrat ženin«, potem: »En dan ženin« in národopisni obraz: »Babina Greda«, ter napósled tri prijetne podobe iz socialnega življenja slovenskega in sicer: »Kaplan«, »Fajmošter« in »Lemenatar«. — Pri šaljivih svojih spisih se je skrival Ogrinec za psevdonim: »I. Medvedov« in »O. Osipov«, dočim je resnim razpravam in povestim podpisaval pravo svoje ime.

Končno nam je podal Jožef Ogrinec tudi prvi izvirno veseloigro v treh dejanjih: »V Ljubljano jo dajmo!«, igro, katera se je priljubila po vsem Slovenskem. Spisal je tudi izvirno glumo »Kje je meja« in pravijo, da je napisal baje tudi burko »Hudi Kljukec«. Vrhu vsega tega je prevel za naše »Dramatično društvo« razne gledališke igre, n. pr. »Na Osojah«, »Zapravljivec« i. t. d.

Vse Ogrinčeve spise prešinja plemenit, povse zdrav realizem in neprisiljen, urojen humor. Kdo se ne spominja še, s koliko slastjo smo prebirali izborne njegove »Obraze iz narave« v klasičnem prvem letniku Stritarjevega »Zvona«? Poleg teh »obrazov« je menda najboljši humoristični proizvod Ogrinčevega peresa »Pismo Ošpete Skomrahe ta Janezastemu Skomrahu, ki na Dunaji za doftarja štedira«. In v igri »V Ljubljano jo dajmo« nam je narisal dve pristni podobi iz našega ljudstva: Pavla in Nežo; zlasti poslednja je pravi prototip pobožne dékle slovenske, katera najprirodnejše svoje čustvo, ljubezen, duši boječa se greha. Nji vštric se more postaviti junak humoristiške novele »Greh je«, nepopačen, kmetski mladenič, kateri bi tudi rad bil vesel ter rad imel svoje »deklè«, kakor drugi fantje, ko bi ne bilo — »greh«! . . .

Dospevši na pokopališče, rómal sem od groba do groba, pregledaval vse nagrobne spomenike in napíse, ali imena Ogrinčevega nisem našel nikjer. Mislil sem že ostaviti samotno »groblje«, kar se mi pridruži mlad gospod, tamkajšnji profesor Senc ter me povéde na iztočni konec pokopališča — na grob Jožefa Ogrinca . . .

In tu me obide nepopisno bridko čuvstvo: Na nizki, zgósto travo obrasli gomili ni videti ni spomenika, ni križa,

niti kakšnega napisal! Leseni križ, katerega so mu zasadili na grob, strôhnel je in ž njim je izginilo i na njem zapisano ime Ogrinčevo. Vitka, tenkovejna vrbica, stoječa gomili ob vzglavji, jedino je znamenje, da je tu zakopan nenavaden človek . . .

Od prevelike bolesti prevzet, vzdihnil sem na glas: Oj, ti brižni naš Ogrinec! Toliko krasnih del si nam ustvaril in proslavil ž njimi premilo domovino svojo, zdaj pa ležiš tù dôli v tuji zemlji, zapuščen in pozabljen, brez vsacega spomenika in križa!

Slavno naše »Pisateljsko društvo«, ki je počastilo že marsikaterega zaslužnega možá, naj bi se blagovolilo spomniti tudi dičnega našega — Jožefa Ogrinca! Saj ni treba monumentalnega nagrobnega spomenika: oskromen kamenén obelisk, steber ali križ s primernim napisom naj se mu postavi na gomilo v znamenje, da pod njo počiva odličén pisatelj slovenski!

Iz tega namena sem napisal te vrste.

V Ljubljani, na dan sv. Jurija l. 1890.

Književna poročila.

IV.

Slaveni u davnini.

Napisao dr. T. Maretić. Zagreb 1889. Naklada »Matice Hrvatske«

Izmed deveterih knjig, katere je izdala »Matica Hrvatska za l. 1889«, zanima gotovo vsakega naobraženega Slavena óna pod górenjim naslovom. Take knjige so pri nas redke, ali tem potrebneje, da se upoznamo vsaj nekoliko z najstarejšo našo zgodovino. Sicer imamo raztresenega gradiva v tem predmetu v izobilji, samó ga je bilo treba zbrati in čitateljem predati v poljudni obliki. To je storil z omenjeno knjigo dr. *T. Maretić*, profesor slovenske filologije na vseučilišči v Zagrebu. Ne moremo reči, da je s svojim delom najbolje uspel, vender pa je večini svojih čitateljev podal lepo knjigo, kjer bodo našli marsikaj, česar bi bili morda po drugih knjigah iskali zastonj.

V tej knjigi so opisani Slaveni, kakó se pojavljajo v zgodovini in kakšne so bile njih zgodbe do ónega časa, ko so vzprejeli krščanko vero. Po našem mnenji odgovarja ta knjiga samó v nekoliko górenjemu naslovu,